

Uusi vanhemmuuslaki - mikä muuttuu?

Tausta

- Uusi vanhemmuuslaki (775/2022) tulee voimaan 1.1.2023
- Hallitusohjelman mukaisesti laki yhdistää nykyisin sovellettavat isyys- ja äitiyslait
- Lähtökohtana lakien tekninen yhdistäminen
 - Äitiyslaki (253/2018) ja isyyslaki (11/2015) voimassa suhteellisen lyhyen ajan
 - Samalla toteutettu soveltamiskäytännössä tarpeelliseksi katsottuja muutostarpeita
- Nykysäätelyn peruslähtökohdat eivät muutu
 - Enintään kaksi oikeudellista vanhempaa
 - Kirjaukset joko isyytenä tai äitiytenä kuitenkin niin, että äitejä voi olla kaksi
 - Säännökset pyritty kirjoittamaan sukupuolineutraaliin muotoon, jos mahdollista
 - Poikkeuksia esim. aviomiehen isyys, naisparin hedelmöityshoito

1. Tunnustaminen ja vanhemmuuden selvittäminen (VanL 1-3 luvut, HedHL)

1. Ennakkotunnustamisen peruuttamis- ja kiistämismahdollisuuden kaventuminen

- Koskee vain tunnustamisia, joissa lapsi tunnustettu ennen syntymää
- Peruutus/kiistäminen mahdollinen vain *ennen* syntymää
- Peruutus/kiistäminen tehdään jatkossa lastenvalvojan sijaan Digi- ja väestötietovirastolle
- Lapselle voidaan jatkossa vahvistaa toinen vanhempi aiempaa nopeammin
 - Iso käytännön vaikutus: toisen vanhemman huoltajuus, nimenanto, kansalaisuus, passin saaminen yms.
 - Muutoksen syy: peruutus- ja kiistämismahdollisuutta on käytetty erittäin vähän (0,1 % tapauksista; alle 20 noin 16 000 ennakkotunnustamisesta vuosittain)
 - viivästyttää usein aiheetta toisen vanhemmuuden vahvistamista
- Vahvistetaan korvaavia jälkikäteisiä oikeusturvamekanismeja
 - Vanhemmuuden selvittäminen lastenvalvojan luona 6 kk lapsen syntymästä
 - Edellyttää vanhempien yksimielisyyttä
 - Kumoamiskannemahdollisuuden laajentaminen

2. Ennakkotunnustamista koskevan asiakirjaliikenteen digitalisointi

- Ennakkotunnustamista koskevat asiakirjat lähetetään neuvoloista suoraan Digi- ja väestötietovirastolle (DVV) VanhemmusWebin kautta
 - Nykyisin lähetetään ensin lastenvalvojalle, joka tarkastaa asiakirjat ja säilyttää niitä lapsen syntymään asti + 30 pv → DVV
 - Digi- ja väestötietovirasto voi pyytää lastenvalvojaa täydentämään asiakirjoja, hankkimaan tarpeellista saatavilla olevaa lisäselvitystä tai siirtää asian lastenvalvojalle vanhemmuuden selvittämistä varten (VanL 31 §)

3. Hedelmöityshoidot ja naisparien valinnanvapauden laajentaminen

- Hedelmöityshoitotodistus edellytetään jatkossa kaikilta pareilta, jotka ovat saaneet hedelmöityshoitoja
 - Toimintakäytäntöjen yhdenmukaistaminen naisparien ja nais-miesparien kesken
- Naisparien valinnanvapautta hedelmöityshoitojen yhteydessä on laajennettu
- Lapsen toinen vanhempi määräytyy sen perusteella, onko siittiöiden luovuttaja antanut suostumuksensa isyyden vahvistamiseen: jos on, hänestä tulee lapsen isä
 - Asia selviää hedelmöityshoitotodistuksesta, jonka pari on saanut/saa klinikalta
 - Vastaava mahdollisuus ei koske nais-miespareja (kilpailevat isyysvaateet)
 - Nais-miesparitilanteessa isyys perustuu joko avioliittoon (isyysolettama) tai hedelmöityshoitosuostumukseen (pari, joka ei ole avioliitossa)
 - Samaa sukupuolta olevien avioliitto tai rekisteröity parisuhde ei edelleenkään tuota vanhemmuusolettamaa, vaan lapsi tulee tunnustaa

4. Vaikutukset lastenvalvojen toimintaan

- Lastenvalvojen tehtävä neuvolassa täytettyjen ennakkotunnustamisasiakirjojen tarkastajana ja säilyttäjänä poistuu
 - Vapauttaa aikaa muihin työtehtäviin
 - Ennakkotunnustaminen voidaan edelleen ottaa vastaan myös lastenvalvojan luona
 - Toisaalta osa perheistä saattaa jatkossa jättää tunnustamisen lapsen syntymän jälkeiseen aikaan sen vuoksi, että yksipuolinen peruutus- ja kiistämismahdollisuus kaventuu
- Myös lastenvalvojalle aloiteoikeus vanhemmuuden selvittämisen uudelleen aloittamiseen esim. uusien tietojen valossa (VanL 14.3 § 1 kohta)
- Peruutus- ja kiistämismahdollisuuden kaventumista kompensoivat uudistukset
 - Mahdollisuus pyytää lastenvalvojalta vanhemmuuden selvittämistä 6 kk ajan lapsen syntymästä myös tilanteissa, joissa lapsi on tunnustettu ennen lapsen syntymää
 - Sama mahdollisuus jo nyt aviopuolisoilla
 - Edellyttää vanhemmilta yhteistä pyyntöä
 - Perheen ulkopuolisen tahon pyynnöllä ei ole merkitystä, ellei hän ilmoita aikovansa tunnustaa lapsen ja vanhemmat yhdessä tähän suostuvat

2. Lapsen mielipiteen selvittäminen (VanL 63 §)

5. Lapsen mielipiteen selvittäminen

- Voimassaolevassa lainsäädännössä ei erityissääntelyä alle 15-vuotiaan lapsen mielipiteen selvittämisestä
- Usein lapsi on niin pieni (vauva- tai leikki-ikäinen), että lapsen omat toivomukset ja mielipide eivät ole vielä kehittyneet
- Usein vanhemmuutta koskevat asiat ratkaistaan myös oikeusgeneettisten isyystutkimusten perusteella eikä osapuolten mielipiteellä ole ratkaisevaa merkitystä
 - Poikkeuksena:
 - 15-vuotiaan lapsen oma tahto (estää mm. vanhemmuuden selvittämisen, tunnustamisen hyväksymisen ja kanteen nostamisen)
 - Usein syytä selvittää lapsen oma tahto myös sellaisen lapsen osalta, joka on lähestymässä 15 vuoden ikää
 - Säilytetty myös säännös, jonka mukaan lapsen tahdolla ei ole merkitystä, jos hän ei kykene ymmärtämään asian merkitystä (esim. vakava mielenterveyden häiriö, vakava kehitysvamma)
 - Alle 15-vuotiaan lapsen mielipiteen selvittäminen lapsen edun selvittämisen yhteydessä
- Uutta: alle 15-vuotiaan lapsen mielipiteen selvittämistä koskevaa sääntelyä selkeytetty lapsen edun selvittämisen yhteydessä

5. Lapsen mielipiteen selvittäminen

- VanL 63 §:ssä erityiset viittaukset
 - VanL 14.2 § 4 kohtaan (vanhemmuuden selvittämisen keskeyttäminen)
 - VanL 48.1 § (alle 15-vuotiaan lapsen oman kanneoikeuden käyttäminen, jos sille on lapsen edun kannalta painava syy)
 - VanL 48.2 § (perheen ulkopuolisen tahon kanneoikeuden käyttö, jos kanteen nostaminen on lapsen edun mukaista)
- Lapsen omat toivomukset ja mielipide selvitettävä ja otettava huomioon sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista
- Mielipide selvitettävä hienovaraisesti ja ottaen huomioon lapsen kehitystaso
- Lapselle on selostettava mielipiteen selvittämisen tarkoitus ja selvittämiseen liittyvä menettely

2. Oikeudenomistajien suostumus (VanL 4 luku)

6. Muutokset oikeudenomistajatilanteissa

- Isyys voidaan jatkossakin vahvistaa kuolleen henkilön oikeudenomistajien suostumuksella ilman oikeudenkäyntiä lastenvalvojan toimittaman selvityksen perusteella (VanL 27 §)
 - Lainsäädäntöä tarkennettu siten, että mahdollisuus rajattu vain alaikäisiin lapsiin
 - Otettu huomioon lastenvalvojen voimavarat ja toimintamahdollisuudet, koska oikeudenomistajien selvittely voi olla työlästä
- Mahdollisuus on laajennettu myös hedelmöityshoitosuostumuksen antaneisiin
 - Edellyttää, että vanhemmuuden selvittäminen ja kirjallinen hedelmöityshoitotodistus osoittavat kuolleen hlön olevan lapsen toinen vanhempi (isä tai äiti) eikä asia ole vireillä tuomioistuimessa.

3. Vanhemmuuden vahvistaminen ja kumoaminen (VanL 16.2 § ja 6-7 luku)

7. Vanhemmuuden vahvistaminen

- Lähtökohtaisesti vanhemmuuden vahvistamista koskevat edellytykset on säilytetty ennallaan
 - Vanhemmuuden voi vahvistaa joko DVV tai tuomioistuin
- LV:n velvollisuutta ajaa kannetta lapsen puolesta vanhemmuuden vahvistamiseksi on selkeytetty (VanL 16.2 §)
- Taustalla ajatus siitä, että aiempaa useammalle lapselle tulisi voida vahvistaa 2 vanhempaa mahdollisimman pian syntymänsä jälkeen siitä riippumatta, johtuuko este synnyttäneen äidin vai toisen vanhemman haluttomuudesta edistää asiaa
 - Lastenvalvojan velvollisuutena on toimia lapsen puolesta
- LV ei näin ollen voi jäädä odottamaan sitä, nostaako otaksuttu toinen vanhempi kanteen, vaikka hän olisi siihen oikeutettu
 - Esim. VanL 32.2 §: lapsesta ei ole saatu kudosnäytettä isyystutkimuksia varten

7. Vanhemmuuden vahvistaminen tuomioistuimessa

- Isyyslaki 13 §

LV:n varattava miehelle tilaisuus tunnustaa, jos hän katsoo, että isyystutkimuksen tai muun selvityksen valossa voidaan pitää **todistettuna**, että mies on lapsen isä. Jos mies ei tunnusta ja lapsi on alle 18 v, LV **ajaa** kannetta lapsen puolesta

- Vanhemmuuslaki 16 §

LV:n varattava hlölle tilaisuus tunnustaa, jos hän katsoo, että isyystutkimuksen tai muun selvityksen valossa voidaan pitää **todennäköisenä**, että hlö on lapsen vanhempi. Jos hlö ei tunnusta, **selvittämisen keskeyttämisen edellytykset** (14.1 ja 14.2 §:n 1, 3-4 kohdat) **eivät täyty** ja lapsi on alle 18 v, LV:llä on **velvollisuus ajaa** kannetta lapsen puolesta

7. Vanhemmuuden vahvistaminen tuomioistuimessa

- LV:llä EI näin ollen ole velvollisuutta – tai oikeutta – ajaa vanhemmuuden vahvistamiskannetta, jos:
 - 15 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa kanteen nostamista (14.1 §)
 - On ilmeistä, että vanhemmuuden vahvistamista varten ei ole saatavissa riittävästi tietoja (14.2 § 1 kohta)
 - Lapsi on syntynyt hedelmöityshoitojen avulla äidille, joka on saanut hoitoa yksin eikä luovuttaja ole antanut suostumustaan isyyden vahvistamiseen (14.2 § 3 kohta)
 - Lasta ei ole tunnustettu ja on erityinen syy olettaa, että vanhemmuuden selvittäminen ja vahvistaminen ei olisi lapsen edun mukaista (14.2 § 4 kohta)
- LV:n tulee ajaa vanhemmuuden vahvistamiskannetta, jos:
 - Vanhemmuuden selvittäminen on keskeytetty (vain) siksi, että lapsesta ei ole saatu näytettä, josta oikeusgeneettinen isyystutkimus olisi voitu tehdä (14.2 § 2 kohta).

7. Vanhemmuuden vahvistaminen tuomioistuimessa

Kanteen nostamista koskevasta todistelukynnyksestä:

- Vuoden 1975 isyyslaki -> Toteen näytetty isyys
- Vuoden 2015 isyyslaki -> Todistettu isyys
- Vuoden 2022 vanhemmuuslaki -> Todennäköinen vanhempi
- Yksittäisissä tapauksissa LV:llä on edelleen harkintavaltaa, milloin kannekynnyksen katsotaan ylittyvän. Kannekynnystä madallettiin, koska katsottiin, että kanteen nostamista koskeva todennäköisyyskynnys ei voi olla niin korkealla, että se käytännössä edellyttäisi aina oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista saatuja tutkimustuloksia. Tämä tarkoittaisi, että lapsen huoltajalla, joka kieltäytyy oikeusgeneettisistä tutkimuksista, olisi käytännössä aina mahdollisuus estää asian käsittely tuomioistuimessa, vaikka vasta TI voi määrätä tutkimukset vastoin huoltajan tahtoa.

7. Vanhemmuuden kumoaminen

- Lähtökohtaisesti vanhemmuuden kumoamista koskevat edellytykset on säilytetty ennallaan
- LV ei aja kannetta lapsen vanhemmuuden kumoamiseksi, mutta LV voi vanhempien pyynnöstä myötävaikuttaa asian ratkaisemiseen ilman tuomioistuinkäsittelyä
 - VanL 6.3 §:n mukainen vanhemmuuden selvittämismahdollisuus, jos vanhemmat
 - yhdessä pyytävät vanhemmuuden selvittämistä (6 kk syntymästä; rajattu aviolapsiin ja ennakkotunnustettuihin lapsiin) tai
 - yhdessä hyväksyvät sen, että vanhemmuus selvitetään toisen hlön tunnustettua tai aikovansa tunnustaa lapsen (ei aikarajaa; rajattu aviolapsiin ja ennakkotunnustettuihin lapsiin)
 - DVV voi vahvistaa, että aviomies tai lapsen tunnustanut hlö ei ole lapsen isä (1 v, 45 §). Jos uusi tunnustaja vahvistetaan isäksi, aiempi vanhemmuus kumoutuu samalla (ei aikarajaa)

7. Vanhemmuuden kumoaminen tuomioistuimessa

- Kumoamiskanteisiin liittyvä määräaikasääntely on säilytetty
 - 2 vuotta lapsen syntymästä (jos isyysolettama)
 - 2 vuotta vanhemmuuden vahvistamisesta (jos perustuu tunnustamiseen)
 - Lapsen oman kanneoikeuden käyttämiselle ei ole määräaikaa
- Kanne voidaan tutkia, jos kanne on nostettu määräajan päättymisen jälkeen, jos
 - Laillinen este tai muu painava syy, jonka vuoksi kannetta ei ole nostettu aiemmin
 - Jätetään tutkimatta, jos kannetta ei ole nostettu **vuoden kuluessa** siitä, kun syy kanteen nostamatta jättämiselle on poistunut
 - Vrt. voimassaoleva IsL: kanne nostettava viipymättä
 - Soveltuu käytännössä tilanteisiin, joissa epäily vanhemmuudesta nousee määräajan jälkeen tai niin lähellä määräajan päättymistä, että kantaja ei ehdi nostaa kannetta ennen määräajan päättymistä

7. Vanhemmuuden kumoaminen tuomioistuimessa

- Kumoamiskanteen nostamiseen oikeutettujen henkilöiden piiriä on hieman laajennettu
 - Hlö, joka katsoo olevansa isysolettamaan perustuvan **tai tunnustetun** lapsen vanhempi, voi nostaa kanteen lapsen oikeudellisten vanhempien lisäksi, jos erityisedellytykset täyttyvät (VanL 48.2 §)
 - Nykyisin mahdollista vai niiden lasten osalta, jotka ovat syntyneet avioliiton aikana
 - Erityisedellytykset säilyvät ennallaan:
 - Äiti ja aviomies/vahvistettu vanhempi asuneet erillään syntymän aikaan
 - Kantajan ja lapsen välille on muodostunut perheyhteyteen rinnastettava suhde
 - Kanteen nostaminen on lapsen edun mukaista

4. Siirtymäsäännökset (VanL 10 luku)

8. Siirtymäkausi

- Vanhemmuuslaki ja hedelmöityshoitoja koskeva muutos tulevat voimaan 1.1.2023.
- Osittain joudutaan kuitenkin tietyn siirtymäkauden ajan ottamaan huomioon ja soveltamaan vielä voimassaolevia isyys- ja äitiyslakeja
 - Ks. erityisesti vanhemmuuden tunnustamista ja selvittämistä (72 §), äitiyden tai isyyden vahvistamista koskevaa kannetta (73 §) ja äitiyden tai isyyden kumoamista koskevaa kannetta (74 §) koskevat siirtymäsäännökset
 - *Tunnustamisajankohta* määrittää, sovelletaanko tunnustamiseen ja tunnustamisen oikeusvaikutuksiin uutta vai vanhaa lakia (72 §)
 - Selvittämistä koskevan *neuvottelun ajankohta* määrittää, sovelletaanko vanhemmuuden selvittämiseen uutta vai vanhaa lakia (72 §)
 - Vahvistamiskanteen *vireillepanohetki* määrittää, sovelletaanko uutta vai vanhaa lakia (73 §)
- Myös naisparien hedelmöityshoitoja koskeva muutosta, jonka mukaan naisparille hedelmöityshoitojen tuloksena syntyneelle lapselle voidaan vahvistaa isäksi siittiöiden luovuttaja, aletaan soveltaa naisparien hoitoihin 1.1.2023 alkaen.
 - Tällaisista hoidoista syntyviä lapsia alkaa kuitenkin syntyä vasta loppukesällä 2023
 - Hedelmöityshoitotodistuksia edellytetään kuitenkin yleisesti jo 1.1.2023 alkaen

8. Siirtymäkausi - tunnustaminen

- Vanhemmuuslakiin sisältyvän voimaantulosäännöksen (72 §) mukaan, jos vanhemmuus on *tunnustettu* ennen vanhemmuuslain voimaantuloa, tunnustamiseen ja sen peruuttamiseen, kiistämiseen, hyväksymiseen ja vahvistamiseen sekä vanhemmuuden selvittämiseen sovelletaan voimassaolevia isyys- ja äitiyslakeja.
 - Näin ollen esim. peruuttamismahdollisuus säilyy myös lapsen syntymän jälkeen niillä perheillä, joissa vanhemmuus on tunnustettu vuoden 2022 puolella
 - Vastaavasti vanhemmuuden vahvistamisessa odotetaan 30 päivän varoaika syntymästä

8. Siirtymäkausi – selvittäminen

- Vanhemmuuslakiin sisältyvän voimaantulosäännöksen (72 §) mukaan, jos lapsi on syntynyt ja *vanhemmuuden selvittämistä koskeva neuvottelu* on pidetty ennen lain voimaantuloa, sovelletaan vanhemmuuden selvittämiseen voimassaolevia isyys- ja äitiyslakeja.
 - Vaikutus esim. lastenvalvojan aloiteoikeuteen aloittaa selvittäminen uudelleen
- Huomattava, että moni muutos on luonteeltaan voimassaolevan oikeustilan selkeyttämistä, johon sovellettavalla lailla ei ole vaikutusta
 - Esim. lastenvalvojen kannevelvollisuutta koskeva säännös (VanL 16.2 §) ja alle 15-vuotiaan lapsen mielipiteen selvittämistä koskeva säännös (VanL 63 §) tulisi ottaa huomioon jo ennen uuden lain voimaantuloa

8. Siirtymäkausi - vahvistamiskanne

- Kanteen vireillepanoaika ratkaisee sovellettavan lain
- Jos vahvistamista koskeva kanne on jo vireillä ennen 1.1.2023, sovelletaan isyys- ja äitiyslakeja
- Jos vahvistamista koskeva kanne pannaan vireille 1.1.2023 tai sen jälkeen, sovelletaan vanhemmuuslakia

OIKEUSMINISTERIÖ

www.oikeusministerio.fi

Facebook: facebook.com/oikeusministerio
Twitter: [@oikeusmin](https://twitter.com/oikeusmin)

Käyntiosoite: Eteläesplanadi 10, Helsinki
Postiosoite: PL 25, 00023 Valtioneuvosto

Vaihde: 029 516 001

LsN Salla Silvola

Yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osasto

Siviilioikeusyksikkö

Puhelin 02951 50314

S-posti: [salla.silvola\(at\)gov.fi](mailto:salla.silvola(at)gov.fi)